

ESTORNÉS LASA, Bernardo, *Memorias. Recuerdos y andanzas de casi un siglo*. 18 x 13 zm., 351 orr. Editorial Auñamendi (Col. Auñamendi, N° 143-144). Donostia-San Sebastián, 1996.

Bernardo Estornes Lasa jaunak Auñamendi argitaldaria-  
ren liburu sorta berezi honi  
bere bizitzaren oroitzapenak  
biltzen dituen ale honekin  
bukaera ematen dio. Baina  
oraindik gainerako sailak ar-  
gitaratzen jarraituko du.

Liburu hau, lehenik Donos-  
tian lankide eta gero ezkon-  
lagun zintzo izango zuen eta  
duen Inazia Zubizarreta Etxa-  
be andereari eskainia dator.

Argitaratzaile honek lehe-  
nagotik hasia zuen bere lana,  
gerra aurretiko Zabalkundea  
sorta eta Beñat idaztiak ze-  
ritzen sail haiekin. Eta nire  
adinekoek gerraondoko belau-  
naldia osatzen genuenok, bes-  
teak beste, isilpean esku-  
ratzen genituen liburu sail  
hoietatik ekin genion euskal  
kulturaz zerbait jakin eta  
Euskal Herriaren nortasunez  
jabetzeari.

Liburu hau hiru parte nagu-  
sitan banatua dator: I- Gazta-  
roa, II- Herbestaldia eta III-  
Itzulia. Ondotik, eranskin la-  
bur bat bere liburuen zerren-  
darekin. 80 liburuk osatzen  
dute oraingo honekin. Emaitza  
ederra benetan larogeta ha-  
mar urte bete dituen Bernardo  
Estornés Lasa jaunarena.

Lehen parte horretan, haur-  
tzaro eta gaztaroko oritzapenen  
berri ematean, askorentzat  
behar bada aspergarrieta-  
koa daitake, baina ez ni beza-  
la Erronkarin hainbeste ibili  
den batentzat, are gehiago  
bertako "uskaran" azken zaha-  
rrekin mintzatu ginenontzat.

Horregatik, biziki politak  
iruditu zaizkit liburuaren 67-  
74. orrialdeak zehar ematen  
dituen berriak. haurtzarotik  
gaztarora Izaban ezagutu eta  
bizi izan zituen ohitura eta jo-  
lasen kontaketa. Arretaz ira-  
kurtzekoa iruditzen zait. Bi-  
zitzako lehen giro harek,  
gehienogan ohi bezala, geroa  
markatzen bai dute. Oharpen  
gogoangarri haiek badute zer  
ikusirik gero dakarrenarekin.  
Nornahirentzat dira jakinga-  
rriak eta nola ez bertako men-  
dietan ibiliaz entzun ditugun  
toki izanetarik hainbeste aur-  
kitzean. Gainera, asko poztan  
nau jakitzea han ere guk beza-  
la erabiltzen dutela jatorria  
adierazteko atzizkia: "-(t)ar";  
izena kontsonantez bukatzen  
denean "-tar" eta bokalez bu-  
katzen denean "-ar". Sabino  
Aranak nahaste handia sortu  
zuen era guzietan "-tar" era-  
biltzeaz, zeren bere jarraitzei-  
leek itsu-itsuan hartu bai zio-

ten era hori, eta horregatik zioen Azkuek, Euskal Herria "Tartaria" bihurtu zuela. Estornés jaunak hor biltzen ditu, adibidez, Erronkari, erronkariar, Burgi, burgiar, Urzainki, urzainkiar, Bidangoz, bidangoztar, Uztarroztar, uztarroztar, eta abar.

Inork ez bai du esaten donostiatarra, baizik donostiarra, eta orain zenbaiti entzuten zaio hondarribiatarra. Mende honen erdialdera arte, erdatz idatzi izan duten guziak ere hondarribiarra erabili zuten. Horien arteko ditugu Casadevante arkitektoa, Serapio Mujika artxibo arduraduna eta Pio Baroja idazlea, beste askoren artean.

Baina Bernardo Estornésen liburura itzuliz, aipaturiko orrialdeetan, bere sorterriko "uskara"ren berri ematean eskaintzen digun hitz bilketa ere ez da makala. Hala ere, aurkitu ez dudana, zera da, "mingurria" = *franbuesa*. Ziu-rrenik ahaztu egin zaio. Nik han ikasi nuen eta oraindik bertan egiten den gaztelera ere hala erabiltzen da.

Kontatzen duenez, Zaragozan ikasle zelarik kezkatu zen bere jaioterriko hizkuntzaz eta historiaz. Luis Astigarragaren hiztegitxoá eta Letxundiren gramatika izan zituen ikasgai, gero Arriandiagarena eta ge-

roago berriz herriakingo harremana. Historiaz ordea, J. Moret-en *Anales de Navarra* izan zuen oinarritzat.

Ez ziren ez bide okerrak izan eta B. Estornésék eman dituen fruituak ere halakoak izan dira. Han bertan burutu eta argitara eman zuen *Erronkari. El Valle del Roncal* (1927) bere lehen liburua, haran hortako geografia, historia, ohiturak eta abar aurkezten dituen eta nire liburutegian hain maitagarri ditudan ale bitxi horietako bat da. Bera izan baí nuen aipatzen ditudan gaiak zein hango ibarrak ezagutzeko gida-libururik bikainena.

Iruñara itzultzean Campión-en "Euskarianas" saileko liburuetaz arduratu zen, aldi beran Iturralde y Suit eta beste zenbaiten lanez ere bai, eta laster jo zuen Nafarroan aberzale alderdikoengana ingurura. Handik Donostiara etorri zen 1929an, bertan bizitzeko eta Eusko Ikaskuntzaren lanetan sartu zen, non lortu zuen euskal gaiak sakontzeko aukera hobea eta RIEV aldizkarian zenbait idazlan agertu. Gero, argitaletxe bat sortu, Beñat Idaztiak izenez, bi sailetan: Col. Zabalkundea eta Egia Sorta. Lehenengoari, A. Campiónen *Blancos y negros* (1934) zeritzanakin eman zion hasiera; bigarrenari, J. M. Barandia-

ranen *Euskalerriko leen-gizona* (1934) zeritzanakin.

Urte haietan euskaldun-  
goan piztu zen jakin-minean  
eragin handia izan zuten libu-  
ru haiek. Baina gerrondoan,  
kezkatuak gengiltzenok isil-  
pean ahal bezala lortzen geni-  
tuen liburuok, eta euskal kul-  
turaz arduratzen ginenon ar-  
tean eskuz-esku erabiliak zi-  
ren.

Benetan interesgarriak 128-  
151. orrialdeak gerra aurreko  
giroa ezagutzeko. Gero datoz  
gerokoak, gerra hastearekin.  
Hunkigarria Arturo Campion  
zenari gertatua, egileak ondo  
egin du 163-165. orrialdeetan  
lekuko horiek argitara emat-  
teaz.

Herbesteratu geroztik ibile-  
ra latzak, Frantziatik Chile-ra  
irten arte. Han bizitza kokatu  
zuenean, berriz ere euskal  
gaietara gogotsu jarri zen,  
1941ean Batasuna aldizkaria  
sortzean. Gizon kementsu ha-  
rentzat ez zen inoiz lagintzan  
etenik. Guzientzat adibide bi-  
kaina, han jaio zitzaizkion  
seme-alabei, amaztearen la-  
guntzarekin, euskaraz irakas-  
tearena. Adibide hori guziak  
jarraitu izan balute, gaur

egungo egoera askozaz hobea-  
goa izango zuen gure hiz-  
kuntza jatorrak.

1958an itzuli zen. Urte be-  
rean burubelarri ekin zion Au-  
ñamendi argitaldaria sortu  
eta liburuak plazaratzen. Per-  
tsonalki, orduan ezagutu gi-  
nen, Zarauzko Itxaropena  
inprimatetian Patxi Unzurrun-  
zaga zenak elkar aurkeztu gin-  
duztenean.

Geroago, handik hamar ur-  
tera, hasi zen gerra aurretik  
zekarren asmoz Enziklopedia  
nagusia argitaratzen. Gerora  
etorri dira beste enziklopedia  
batzuk, maiz Añamendikoaz  
baliatuz, bai erderaz eta bai  
euzkaraz, baina bere hori  
inork ez du hobetu.

Garai haietako zentsuraren  
eragozpenak zer ziren jakiteko  
on da 269-272. orrialdeak arret-  
taz irakurtzea. Hala ere, oztopo  
guzien gainetik, aurrera begi-  
ra, egin eta eraginez jarraitu  
du.

Liburu irakurgarria egilea-  
ren bidez aurreko historiarik  
hurbilena ezagutzeko eta aldi  
berean, eredugarria, gogoaren  
eraginez lanean ikasteko.

*J. San Martin*